

ГОТОВНІСТЬ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ОРІЄНТИР ФАХОВОЇ ОСВІТИ ЕКОЛОГІВ

Дана стаття присвячена проблемі надання визначення поняттю «готовність студентів-екологів до реалізації стратегії сталого розвитку у професійній діяльності». У статті визначено компоненти, покладені за основу готовності майбутніх екологів до реалізації стратегії сталого розвитку в професійній діяльності, та принципи майбутньої професійної діяльності студентів-екологів.

Ключові слова: освіта, сталий розвиток, освіта для сталого розвитку, готовність, готовність до професійної діяльності, формування готовності, готовність студентів-екологів до реалізації стратегії сталого розвитку у професійній діяльності.

Данная статья посвящена проблеме определения понятия «готовность студентов-экологов к реализации стратегии устойчивого развития в профессиональной деятельности». В статье определены компоненты, положенные в основу готовности будущих экологов к реализации стратегии устойчивого развития в профессиональной деятельности, и принципы будущей профессиональной деятельности студентов-экологов.

Ключевые слова: образование, устойчивое развитие, образование для устойчивого развития, готовность, готовность к профессиональной деятельности, формирование готовности, готовность студентов-экологов к реализации стратегии устойчивого развития в профессиональной деятельности.

This article deals with the problem of definition of the concept «the readiness of students-ecologists to implementation of the sustainable development strategy in professional activity». In this article the components, which imposed on the basis of future ecologists readiness to implement sustainable development strategy in professional activity, and the principles of the future students-ecologists professional activity are defined.

Key words: education, sustainable development, education for sustainable development, readiness, readiness for professional activities, readiness forming, the readiness of students-ecologists to implementation of the sustainable development strategy in professional activity.

Постановка проблеми

Сучасні актуальні проблеми взаємостосунків суспільства і природи висувають невідкладні завдання, і одне з них – виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтації екологічного виховання на можливість здійснювати випереджальну підготовку фахівця до переходу на стратегію сталого розвитку. Сталий розвиток є актуальним принципом людського спільного життя: майбутні покоління повинні мати ті ж самі ресурсні можливості, що мають і нині існуючі.

Згідно з Концепцією сталого розвитку України, основне завдання сталого розвитку України полягає у забезпеченні динамічного соціально-економічного зростання, збереженні навколишнього природного середовища та раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб нинішнього та майбутнього поколінь.

Отже, суспільство висуває потребу у компетентній особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи їх вирішення, а й попереджати виникнення цих проблем [18].

Зростання актуальності проблем реалізації стратегії сталого розвитку в Україні гостро ставить питання про поліпшення екологічної освіти та виховання. Уся державна система управління охороною довкілля гостро відчуває потребу у кваліфікованих фахівцях, які швидко сприймають нові вимоги еколого-економічної політики, здатні компенсувати екологічну неосвіченість керівників різного рівня та ефективно вирішувати сучасні екологічні проблеми [13].

Глобальні проблеми сучасності, що виникли у масштабах всього людства, вимагають переосмислення та переоцінки сформованого стереотипу, який підтримує споживацьке ставлення до навколишнього середовища. Тому процес екологічного виховання в Україні ставить на меті формування розуміння необхідної гармонії людини з природою; оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування; виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на Землі; виховання вміння оцінювати стан навколишнього середовища, приймати рішення щодо його вдосконалення; формування основ глобального мислення; виховання готовності до активної екологічної та природоохоронної діяльності.

В Україні попит на фахівців природоохоронного спрямування почав формуватися у пострадянський період унаслідок поступового усвідомлення суспільством численних екологічних проблем. Однак через тривалу відсутність відповідного галузевого стандарту вищої освіти підготовка екологів лишалась неуніфікованою. Внаслідок цього ринок праці наповнювався великою кількістю фахівців-екологів, які істотно відрізнялися між собою змістом підготовки. В основному екологи готувалися за напрямками прикладного характеру: охорона навколишнього природного середовища в умовах будівництва, хімічних та інших виробництв, створення водоочисних споруд, захист рослин і тварин тощо. В наш час, у зв'язку з проголошенням Україною курсу на сталий розвиток, виникла потреба у фахівцях, здатних вирішувати комплексні завдання стратегічного характеру, пов'язані з пошуком і реалізацією екологічно збалансованих моделей виробництва та споживання. Дедалі більш потрібними стають екологи з економічним, політичним і соціальним баченням, і тому підготовка саме таких фахівців вбачається пріоритетним напрямом розвитку вищої екологічної освіти України [17].

Метою даної статті є надання визначення поняттю «готовність студентів-екологів до реалізації стратегії сталого розвитку у професійній діяльності». Вивчаючи наукову літературу, можна сказати, що питання формування готовності студентів-екологів до реалізації стратегії сталого розвитку у професійній діяльності не досліджено. Дана стаття є першою спробою надання визначення цьому поняттю.

Аналіз досліджень і публікацій

Результатом професійної підготовки будь-якого фахівця є готовність до реалізації професійної діяльності.

Категорія готовності активно досліджується сьогодні у зв'язку зі співвіднесенням її з процесом формування й становлення майбутніх спеціалістів для різних галузей професійної діяльності. Поняття готовності стало з'являтися в науковій літературі на початку ХХ століття у зв'язку з потребою моделювання активності особистості в різних сферах життєдіяльності [6].

У сучасній науці психологічну готовність досліджують: В. Дорохін, С. Равіков, В. Моляко, А. Проскура; мотиваційну – Е. Томас; морально-психологічну – Л. Кондрашова, С. Ніколаєнко, Г. Штельмах; професійну – Д. Мазоха; моральну – Є. Шевчук; професійно-педагогічну – С. Корищенко; і в цілому готовність – В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, О. Ярошенко та інші дослідники [11].

На основі аналізу науково-педагогічної літератури можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу до розуміння феномена готовності [11]. Так, Ю. Неймер разом із колективом авторів «Психологічного словника» визначають готовність як «активно-дієвий стан особистості, установку на певну поведінку, змобілізованість сил для виконання завдання» [14]. А. Ребер у «Великому тлумачному психологічному словнику» тлумачить готовність як «такий стан людини, в якому вона готова скористатися з певного досвіду» [15].

Готовність людини до будь-якої діяльності, в тому числі й екологічної, можна зобразити формулою: «готовність = бажання + знання + вміння» або «готовий = хочу + знаю + вмю» [1]. Ця формула відображає три аспекти готовності: мотиваційний або особистісний; інформаційний; діяльнісний [11]. Компоненти готовності мають, на наш погляд, включати ознаки, які дозволяють виявити у фахівця-еколога наявність або відсутність кожного з названих аспектів готовності [11].

У дослідженні С. Бризгалової під «готовністю» розуміється цілісне особистісне динамічне утворення, придбане у результаті спеціального навчання, яке включає у свою структуру взаємопов'язані елементи: науково-теоретичний, практичний та психологічний [2].

За В. Ананьєвим, готовність «починає формуватись ще до початку професійної трудової діяльності, а потім розвивається разом з професійною працездатністю, як потенціалом основної діяльності в сфері виробничого обслуговування ...» [4].

Досліджуючи психологічну характеристику готовності студентів до трудової діяльності, М. Дяченко і Л. Кандибович визначили, що вона «містить у собі наступні компоненти:

- мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші досить стійкі професійні мотиви);
- орієнтовний (знання й уявлення про особливості й умови професійної діяльності, її вимоги до особистості);
- операційний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними

знаннями, навичками, уміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення тощо);

- вольовий (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків);

- оціночний (самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам)» [9].

Готовність випускника вузу до професійної діяльності складається з таких блоків:

- професійна орієнтація (готовність до професійного навчання);

- безпосередній процес опанування знаннями і вміннями у руслі відповідної професії (професійна готовність);

- наявність адекватних змісту діяльності якостей особистості (особистісна готовність);

- адаптація після завершення навчання до професії (професійна адаптація).

Професійна адаптація безпосередньо залежить від якості і ефективності психологічної готовності. У зв'язку з цим особливу увагу викликають шляхи (методи, прийоми) формування готовності студентів і критерії її оцінювання. Як довготривалий процес, психологічна готовність формується за допомогою низки заходів: моделювання відповідної діяльності, складання професіограм, узагальнених експертних характеристик, дискусій, ігрових методів, лекційних і практичних занять тощо, а також формування готовності до роботи в складних умовах діяльності [12].

В. Вакуленко виділяє в складі готовності до діяльності особистісну й компетентісну складові. Перша представлена професійною спрямованістю особистості, а друга – її фаховими знаннями (теоретична компетентність) і вміннями (технологічна компетентність). Однак у розуміння феномена готовності автор вводить, додаючи до двох зазначених об'єктивних компонентів, третій, суб'єктивний – професійну відповідальність. Набуття людиною професійного досвіду на основі такої готовності є, на думку дослідниці, запорукою виконання нею професійної діяльності на продуктивному рівні [3].

Оскільки зміст готовності неодмінно залежить від виду діяльності, зупинимося на визначенні готовності до професійної екологічної діяльності.

Підсумовуючи аналіз наукових досліджень, можна зробити висновок, що готовність до професійної діяльності, зокрема й екологічної, розуміється як рівень саморозвитку спеціаліста, за якого той володіє фаховими знаннями та вміннями, необхідними для виконання професійної діяльності, та є вмотивованим до неї через її емоційну привабливість й усвідомлення її особистісної та суспільної значущості.

Визначимо «готовність студентів-екологів до реалізації стратегії сталого розвитку в професійній діяльності» як комплексний стан особистості, який будується на її психологічних, моральних і

професійних якостях та забезпечує повноцінну здатність фахівця реалізовувати основні положення стратегії сталого розвитку в своїй подальшій професійній діяльності».

Спираючись на ці визначення, можна виділити три складові компоненти, покладені в основу готовності майбутніх екологів до реалізації стратегії сталого розвитку в професійній діяльності. Це:

- мотиваційний компонент (набір психологічних, професійних, етичних, естетичних мотивів: усвідомлення функцій природи в житті людини, самоцінності природи; почуття особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; критична оцінка споживацького ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, прояву екологічної кризи);

- когнітивний компонент (формування екологічного мислення, екологічної свідомості в системі взаємозв'язку «природа-людина»: спектр знань про навколишнє середовище, способи взаємодії людини з природою, раціональне природокористування, сталий розвиток суспільства, розуміння поставлених професійних цілей);

- операційний компонент (досягнення професійного екологічного рівня знань з метою розв'язання локальних і глобальних проблем охорони природи: професійні вміння, які допомагають застосовувати усі знання на практиці та впроваджувати основні положення стратегії сталого розвитку в повсякденну професійну діяльність, здатність особистості гармонійно співіснувати з природою; поводитися компетентно, екологічно безпечно; брати активну участь у практичних природоохоронних заходах; здійснювати природоохоронну діяльність з власної ініціативи; проводити активне екологічне просвітництво).

Висновки

На основі аналізу «Порядку денного на XXI століття», Концепції екологічної освіти України, Концепції сталого розвитку України, а також підсумовуючи наведене вище, можна констатувати, що результатом готовності майбутніх екологів до реалізації стратегії сталого розвитку повинні стати наступні принципи їх подальшої професійної діяльності:

- комплексне управління в області охорони навколишнього природного середовища, проведення відкритої науково-технічної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;

- оцінка і прогнозування антропогенного впливу на довкілля, а також стан та використання природних ресурсів;

- організація збереження та відтворення природної родючості ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення;

- забезпечення впровадження екологічно безпечних, енергетично ефективних і ресурсозберігаючих технологій;

- формування нормативно-методичної бази у галузі охорони навколишнього природного

середовища, регулювання природокористування, забезпечення екобезпеки;

- організація єдиної державної системи екологічного моніторингу;
- організація і проведення державної екологічної експертизи;
- організація і здійснення державного контролю у галузі охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів, а також дотримання норм екобезпеки;
- імплементація сталих економічних методів природокористування;

- організація економічно та екологічно обґрунтованого використання невідновних ресурсів;
- забезпечення населення екологічною інформацією;
- здійснення просвіти населення з питань сталого розвитку суспільства;
- організація природно-заповідної справи, управління природно-заповідним фондом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимов С. С. Готовность бакалавров технологического образования к научно-исследовательской деятельности / Акимов С. С. // Информационные технологии в образовании : VIII открытая научно-практическая конференция студентов и аспирантов. – М. : Издательство СПбГУИТМО, 2005. – 85 с.
2. Брызгалова С. И. Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: теория и практика / Брызгалова С. И. – Калининград, 2004. – 312 с.
3. Вакуленко В. М. Розвиток теорії й практики вищої педагогічної освіти України, Росії, Білорусі на основі акмеологічного підходу / В. М. Вакуленко – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 496 с.
4. Гносеологічний аналіз поняття готовності особистості до безперервної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/>.
5. Гриншпун С. С. Свойства нервной системы и профессиональная деятельность / С. С. Гриншпун // Школа и производство. – 1995. – №1. – С. 89–95.
6. Гуцан Т. Г. Науково-теоретичний аналіз готовності майбутнього вчителя економіки до профільного навчання старшокласників [Електронний ресурс] / Т. Г. Гуцан. – Режим доступу : <http://intkonf.org/gutsan-tg-naukovo-teoretichniy-analiz-gotovnosti-maybutnogo-vchitelya-ekonomiki-do-profilnogo-navchannya-starshoklasnikov/>.
7. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн.: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
8. Жизневский Б. П. Роль игры в формировании социально-психологической готовности к совместному труду / Б. П. Жизневский // Психология совместного труда детей : Сб. науч. трудов. – М., 1987. – С. 49–56.
9. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник / [За ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен] – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
10. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дисс. ... док. пед. наук : 13.00.04 / Алла Францевна Линенко – К., 1996. – 371 с.
11. Лозицька Т. Ю. Сутність готовності майбутніх учителів до використання медіа у професійній діяльності [Електронний ресурс] / Т. Ю. Лозицька – Режим доступу : <http://alma-mater.lnpu.edu.ua/>.
13. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці : [текст] / В. О. Моляко – К. : Знання, 1989. – 48 с.
14. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : [підручник] / [за заг. ред. Л. Г. Мельника та М. К. Шапочки]. – Суми : Університетська книга, 2006. – 759 с.
15. Психологический словарь / [под ред. Ю. Л. Неймера]. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2003. – 640 с.
16. Ребер А. Большой толковый психологический словарь / Ребер А. – М. : Вече : АСТ, 2000. – Т. 1. – 592 с.
17. Резанович А. Е. Развитие готовности студентов вузов к организаторской деятельности : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика проф. образ.» / А. Е. Резанович. – Магнитогорск, 2002. – 22 с.
12. Рибніков С. Готовність майбутніх екологів до професійно орієнтованої управлінської діяльності як психолого-педагогічний феномен [Електронний ресурс] / С. Рибніков. – Режим доступу : <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/>.
13. Сивохоп В. Сучасний екологічний світогляд [Електронний ресурс] / В. Сивохоп, О. Опачко. – Режим доступу : <http://www.zakinppo.org.ua/2010-06-02-07-15-08/2010-06-02-11-18-51/244-2010-09-16-04-23-44>.
18. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл– [3-е издание]. – СПб : Питер, 2008. – 607 с.

Рецензенти: *Мещанинов О. П. – д.пед.н., професор, проректор з наукової роботи ЧДУ ім. Петра Могили;*
Добровольський В. В. – к.т.н., доц., доцент кафедри екології та природокористування ЧДУ ім. Петра Могили.

© Непеїна Г. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 23.04.2012 р.

НСПЕІНА Ганна Володимирівна – аспірант кафедри екології та природокористування ЧДУ імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: становлення освіти в інтересах сталого розвитку суспільства, проблеми екологічної освіти, екологічна культура особистості.